

## **СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЕРОДОВАНИХ ЗЕМЕЛЬ СУМЩИНИ**

Стан земельних ресурсів України викликає дедалі більше занепокоєння у зв'язку із прискореним зниженням родючості ґрунтів: зменшується вміст і погіршується якість гумусу, підсилюються процеси ерозії, вторинного засолення й осолонцювання, розростаються ареали техногенно забруднених і порушених земель. Ці та інші деструктивні процеси руйнують не тільки ґрунтовий покрив, а й усю ландшафтну сферу України[1].

Порушення ґрунтів є результатом складного комплексу антропогенних і природних впливів на процеси зміни фізико-хімічних і механічних характеристик ґрунту. Як правило, першопричиною порушення (руйнування) ґрунтів є процеси, що ініціюються діяльністю людини (механічна обробка ґрунтів, трансформація шарів землі під час будівництва, переущільнення ґрунтів внаслідок діяльності транспорту, випас худоби, полив земель, інші види зміни режиму ґрунтових чи поверхневих вод, забруднення ґрунтів тощо). Наслідки цих первинних змін можуть багаторазово посилюватися під впливом природних чинників: вітру, дощових потоків тощо. Слід підкреслити, що ґрунт є особливим органіко-мінеральним природним утворенням, яке виникло внаслідок дії живих організмів, розкладання мертвих організмів, впливу природних вод, атмосфери, гравітаційного поля Землі. Це складна й дуже вразлива система, що створювалася століттями, але може бути зруйнована неправильними діями людини за лічені роки, місяці й навіть дні.

Ерозія ґрунтів є головним чинником деградації агроландшафтів у багатьох країнах світу, в тому числі й в Україні. Сучасний стан земельних

ресурсів в Україні обумовлюється збільшенням впливу негативних процесів, що у свою чергу призводить до певної дестабілізації у формуванні земельних відносин.

Ерозія ґрунтів (від лат. *erosio* - роз'їдання) - процес руйнування верхніх, найбільш родючих шарів ґрунту і підстильних порід під впливом природних і антропогенних чинників.

Сучасна ерозія, як правило, проявляється у випадку поєднання обох груп чинників. Природні чинники створюють умови для виникнення ерозії, а неправильна виробнича діяльність людини є основною причиною, що призводить до інтенсифікації її розвитку.

Загальна площа сільськогосподарських угідь області, які зазнали згубного впливу водної ерозії становить 305,1 тис. га. Земельний фонд має сталу тенденцію щодо погіршення і за іншими якісними показниками (засоленість, солонцюватість, перезволоженість та ін.). Так, 611,1 тис. га сільськогосподарських угідь складають кислі ґрунти, солонцюваті ґрунти займають 67 тис. га сільськогосподарських угідь, а засолені 106 тис. га. Окрім того 19,5 тис. га сільськогосподарських угідь займають перезволожені землі, 62,2 тис. га – заболочені [2]. В Сумському районі при загальній площі сільськогосподарських угідь 135,1 тис. га, не еродовані ґрунти становлять 76,6% (103,5 тис. га), слабоеродовані - 19,7% (26,6 тис. га), середньоеродовані - 3,3% (4,3 тис. га), сильноеродовані - 0,4% (0,5 тис. га). Щорічне збільшення площ еродованих земель на Україні складає в середньому біля 70 тис. га. В результаті ерозійних процесів з 1 га ріллі втрачається 12,8 -13,1 тонн ґрунту, а на схилах до 50 тонн, а з ним азоту 260-270 кг, фосфору 1,10-1,15, калію 2,0-2,10 кг.[3]

Необґрунтоване розширення площі ріллі за рахунок схилівих і малопродуктивних земель призвело до порушення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь та ріллі, природних кормових угідь, лісів та водойм, що негативно позначилося на стійкості агроландшафтів і зумовило значну техногенну ураженість екосфери.

Останнім часом в області спостерігається незначна тенденція щодо зменшення земель сільськогосподарського призначення та збільшення земель лісового фонду.

Суть збитків унаслідок ерозії полягає насамперед у втраті ґрунтом основної якісної оцінки - родючості за рахунок прискореного змиву і розмиву ґрунту та видування його вітром. При цьому втрачається верхній найродючіший шар ґрунту, який містить гумус, поживні речовини (азот, фосфор і калій), мікроелементи і біологічно активні речовини. Під час розмиву ґрунту утворюються яри, в результаті чого угіддя втрачають не тільки родючість, але й саму площу. Землі переходять у розряд закинутих, не придатних для сільськогосподарського використання.

Екологічна проблема змивання родючого шару ґрунту внаслідок ерозії набуває актуальне значення. В результаті реформування земельних відносин значно зросла кількість агроформувань з порушенням внутрішньогосподарським землеустроєм. У цих господарствах не витримуються сівозміни, допускаються відхилення від науково-обґрунтованих систем землеробства, порушення технології обробітку ґрунтів, що негативно впливає на їх екологічний стан.

Найважливішим завданням охорони земель сільськогосподарського призначення є збереження та відтворення родючості ґрунтів. Використання землі як засобу виробництва веде до зниження її продуктивних властивостей. З цією метою власники та землекористувачі, в тому числі орендарі земельних ділянок, зобов'язані здійснювати заходи щодо відтворення родючості ґрунтів [4].

Охорону земель сільськогосподарського призначення необхідно забезпечувати на основі реалізації комплексу заходів, щодо збереження продуктивності сільськогосподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та родючості ґрунтів, впровадження екологічно та економічно обґрунтованих систем ведення сільського господарства з контурно-меліоративною організацією території та адаптованих до місцевих умов

технологій, а також обмеження їх вилучення (викупу), в тому числі особливо цінних ґрунтів.

Необхідно вводити ґрунтозахисні сівозміни і технології вирощування сільськогосподарських культур на основі мінімізації обробітку ґрунту, впровадження його безвідвального обробітку з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов конкретних територій, освоювати технологічні прийоми зниження негативного впливу на ґрунти технічних засобів і забезпечувати застосування всього комплексу агротехнічних заходів.

Особливої уваги заслуговує питання рекультивації порушених земель. Рекультивація земель – повне або часткове відновлення земель, порушених попередньою господарською діяльністю; комплекс робіт щодо відновлення продуктивності і господарської цінності земель, поліпшення умов навколишнього середовища. [5]

Прийняття ефективних рішень та комплексне застосування відповідних заходів дозволить подолати незадовільний стан землекористування, констатувати якісні зрушення в галузі земельних відносин.

### **Список літератури**

1. Довідник із землеустрою / за ред. Л. Я. Новаковського. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Аграр. Наука, 2015. – 429 с.
2. Земельні ресурси України та їх використання //Землевпорядний вісник. - 2011. - № 8. - С. 47 - 48.
3. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Сумській області у 2015 році [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pek.sm.gov.ua/images/docs/public>.
4. Про охорону земель: Закон України від 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003р. N 39, Ст.349
5. Волкова Л.А. Рекультивація земель: навч. Посіб. Рівне., 2009. 88с.